

ТВОРЧІ ЗВ'ЯЗКИ КАРОЛЯ ШИМАНОВСЬКОГО З УКРАЇНОЮ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Available at: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publis> [in Ukrainian].

8. Onovlennya prohram dlya bazovoyi zahalnoyi serednoyi osvity [Update programs for basic general secondary education]. Available at: <https://www.ed-era.com/mon59/> [in Ukrainian].

9. Osadchenko, T.M. (2017). Pidhotovka maybutnoho vchytelya do stvorennya zdorovyazberezhualnoho seredovyscha pochatkovoyi shkoly [Preparation of the future teacher for creation of the health-preserving environment of elementary school]. *Candidate's thesis*. Zhytomyr, 251 p. [in Ukrainian].

10. Pyasetska, N.A. (2004). Formuvannya valeolohichnoyi kultury maybutnikh uchyteliv u vyshchykh zakladakh osvity I II rivniv akredytsiyi

[Formation of valeological culture of future teachers in higher educational institutions of I-II levels of accreditation]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 223 p. [in Ukrainian].

11. Urum, N.S. (2008). Pidhotovka maybutnikh vchyteliv do zabezpechennya zdorovoho sposobu zhyttya molodshykh shkolyariv [Preparation of future teachers to ensure a healthy lifestyle of primary school children]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 213 p. [in Ukrainian].

12. Shcherbyna, I.Yu. (2017). Pedahohichni umovy pidhotovky maybutnikh uchyteliv do zdorovyazberihayuchoho navchannya uchniv u zahalnoosvitniy shkoli [Pedagogical conditions of preparation of future teachers for health-preserving education of pupils in comprehensive school]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Cherkasy, 20 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.12.2020

УДК 78.0711.1:782

DOI:

Ірина Дубровіна, кандидат педагогічних наук, доцент,
науковий співробітник Відділу музичних фондів Інституту книгознавства НБУВ

ТВОРЧІ ЗВ'ЯЗКИ КАРОЛЯ ШИМАНОВСЬКОГО З УКРАЇНОЮ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто творчі зв'язки видатного виконавця, композитора Кароля Шимановського з Україною. Наукове вивчення мистецької спадщини Кароля Шимановського стало складовою слов'янської музичної культури та педагогіки, що потребує бібліографічних досліджень для збереження спільної культурної пам'яті. Проаналізовано дитячі та юнацькі роки митця, родинні мистецькі зв'язки і вплив музичного довкілля в Україні того часу.

Кароль Шимановський представляє національне мистецтво, де польський характер взаємопроникає у слов'янську ментальність. У його творчості неоренесансного бачення відроджується хорова вокальність як основа професійної польської музики, що здійснює контакт між Західною та Східною Церквою, зближує католицизм з православ'ям, що є спільною рисою для слов'янського світу того історичного періоду.

Ключові слова: творчі зв'язки; педагог; піаніст; музичний діяч; Кароль Шимановський.

Літ. 10.

**Iryna Dubrovina, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor, Researcher of the Music Funds Department
NLUV Institute of Bibliology**

CREATIVE RELATIONS OF THE OUSTANDING PERFORMER, TEACHER KAROL SZYMANOWSKI WITH UKRAINE AT THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

The article considers the creative connections of the outstanding performer, composer with Ukraine. The scientific study of the Karol Szymanowski's artistic heritage has become a component of the Slavic music culture and pedagogy, which requires bibliographic research to preserve common cultural memory. The artist's childhood and adolescence, family artistic ties and influence of the musical environment in Ukraine at that time were analyzed.

Karol Szymanowski represents national art, where the Polish character interpenetrates into the Slavic mentality. Choral vocality as the basis of professional Polish music regenerates in his art of Neo-Renaissance vision, and this makes contact between the Western and Eastern Churches and brings Catholicism closer to Orthodoxy, which is a common feature of the Slavic world of that historical period.

There was studied the role of Ukraine in the artist's work, which the period of forming of the Polish classic as a composer, performer, teacher, publicist was closely connected with. Karol Szymanowski represents national art, where the Polish character interpenetrates into the Slavic mentality. Choral vocality as the basis of professional Polish music regenerates in his art of Neo-Renaissance vision, and this makes contact between the Western and Eastern Churches and brings Catholicism closer to Orthodoxy, which is a common feature of the Slavic world of that historical period. The manuscript proves that forming of the artist's personality took place under the influence of the following significant factors: traditions of musical and cultural life of the village of Tymoshivka with a typical European type of education, music making; a significant role of the talented colleagues in the training and education

the young musician – the professional musicians (Blumenfeld, Neuhaus, etc.); the atmosphere of civic cultural life of Yelysavethrad (now Kropyvnytskyi) as a provincial cultural center in Ukraine; artistic life of Lviv as a Slavic cultural center at the beginning of the XX century.

Forming of Szymanowski as an outstanding Polish composer during his stay in Ukraine (the villages of Tymoshivka, Orlovka, and city of Yelysavethrad) became the basis for forming of his national style, synthesizing the best Slavic traditions. A Pole by birth, Karol Szymanowski absorbed also Ukrainian culture and art into his work, becoming a prominent representative of Slavic music.

Keywords: creative connections; a teacher; a pianist; a musician; Karol Szymanowski.

Постановка проблеми. Слов'янська музична культура та педагогіка потребує бібліографічних досліджень для збереження спільної культурної пам'яті. Прикладом може слугувати яскравий представник польської композиторської школи ХХ ст. Кароль Шимановський (1882–1937). Такі розвідки сприятимуть обґрунтуванню твердження про важливе значення України у творчості митця, з якою був тісно пов'язаний період становлення польського класика як композитора, виконавця, педагога, публіциста. Адже в Україні він проживав з певними перервами від народження до 1919 р. [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питань реформування мистецької освіти та музично-естетичного виховання в Україні зверталися у своїх педагогічних дослідженнях такі науковці: Ю. Опальський, Т. Хилінська, Е. Ясінська-Єндолш, А. Мригонь, А. Калиниченко, О. Сердюк, О. Полячок та ін. Ними були розроблені численні практичні рекомендації щодо здійснення цього процесу в різних умовах функціонування системи освіти. Ці роботи дають змогу проаналізувати сучасні підходи до дослідження ролі України у становленні світогляду Кароля Шимановського, ввести до наукового побутування нові матеріали й архівні описи з життя і творчості видатного композитора та педагога [2, 4].

Отже, **метою статті** є визначення творчих зв'язків видатного виконавця, педагога Кароля Шимановського з Україною на початку ХХ ст. в контексті мистецької освіти.

Вклад основного матеріалу. У перші дві третини життя молодим композитором було написано більшість симфонічних, камерно-вокальних та інструментальних творів, що слугує вагомим аргументом для доведення актуальності теми нашого дослідження [8].

В Україні композитором у період з 1903 до 1918 р. створено оперу “Хагіт”, перші три симфонії, вокальні цикли “Пісні Гафіза” (1-й зошит) і “Пісні принцеси з казки”, цикли пісень на слова Т. Міцінського та німецьких поетів, фрагменти Першого струнного квартету, “Чотири етюдів” для фортепіано ор. 4., Три фрагменти з поем Яна Каспировича ор. 5, Скрипкова соната ор. 9, три

фортепіанні сонати, ноктюрн і тарантела, “Метопи”, “Міфи”, “Маски”, Перший скрипковий концерт тощо.

На думку вітчизняного дослідника А. Калениченка, творча постать К. Шимановського викликає глибокий науково-дослідницький інтерес в українсько-польському просторі, адже митець залишається загадковою особистістю, що оповита легендами та притчами [5]. Тому український період творчості К. Шимановського потребує системного вивчення і проектування аналізу його тісних зв'язків з Україною.

Аналізу творчої спадщини К. Шимановського як прикладу єдності та взаємопроникнення української і польської культур присвячені праці І. Блажкова, О. Левтонової, В. Міхалевської та ін. [3]. Ученими доведено твердження, що формування особистості митця відбувалося під впливом таких суттєвих факторів: традиції музично-культурного життя села Тимошівка з характерним європейським типом освіти, музикування; значна роль у навчанні і вихованні юного музиканта талановитих колег – професійних музикантів (Блуменфельдів, Нейгаузів та ін.); атмосфера міського культурного життя Єлисаветграда (нині Кропивницький) як провінційного культурного осередку в Україні [1]; мистецьке життя Львова як слов'янського культурного осередку на початку ХХ ст. [4].

Роки дитинства, проведені у Тимошівці (нині Черкаська область), сам композитор згадує як час безтурботного життя серед українського ландшафту, буйної краси природи та щедрого пісенного колориту і фольклорних звичаїв та обрядів, які прикрашали емоційне життя юного обдарування [8, 61].

За спогадами сестри композитора З. Шимановської, видно, що Кароль мав дослідницьку натуру та був відкривачем всього нового, тому із задоволенням подовгу мандрував просторами Тимошівки та Орловки (другий маєток їхньої родини), слухав пісні, збирав фольклорні звичаї. Цікавила його і знаменита Кам'янка (маєток декабриста Давидова), куди свого часу приїжджав Пушкін і де закінчував оперу “Євгеній Онегін” П. Чайковський [9, 4]. Тобто композитор мав широке коло інтересів для пізнання.

У роботі О. Левтонової вказується на приятельські стосунки К. Шимановського із племінниками Чайковського – Дмитром та Юрієм. Поряд у сусідньому селі проживав видатний польський скрипаль П. Коханський, а в Орловій Балці певний час жив М. Лисенко, який слухав гру дев'ятирічного Кароля та відзначив його талант. Юнак відрізнявся сильною музичною вразливістю та емпатією, чудовими музичними даними.

Музичне оточення Тимошівки дотримувалося традицій домашнього музикування – спільної гри і співу. Тут у родинному колі звучала музика Ф. Шопена, пісні С. Монюшка, З. Носковського, виступала тітка Кароля – Жанна Блуменфельд, приїздили з музичними концертами Густав Нейгауз та Фелікс Блуменфельд. У Тимошівці діти постійно вивчали українську мову, знайомилися з місцевими легендами та піснями. Особливо Кароллю подобалася українська народна пісня “Котилися вози з гори, під горою стали” [6, 26].

Завдяки батькові композитора – Станіславу Корвін-Шимановському – усі його діти не тільки перебували у родинній атмосфері музичного мистецтва, а й отримали професійну музичну освіту в кращих європейських традиціях того часу. Доктор Марцелій Наленч-Добровольський, який часто навідувався до батька композитора, у 1906 р. описував враження від їхньої родини: “Тимошівський салон ставав концертним залом, де писали музику і вірші, а на імпровізаційній сцені відбувалася театральна вистава. Усі одягали яскраві костюми та під музичний супровід виконували пісні, декламували, танцювали...” [4, 20].

Пора юності митця, роки навчання у музичній школі, спілкування з родиною Нейгаузів пройшли у Єлисаветграді. Його перші композиторські спроби 1890-х рр., на жаль, не збереглися. Відомі лише назви двох “дитячих” опер Шимановського на власні лібрето – “Золотиста вершина” і написаний спільно з братом Феліксом “Роланд”. Перша з них, одноактна опера – казка з фантастичним сюжетом, котра виконувалася в домашній виставі під час родинних свят.

Першим інтерпретатором його фортепіанних творів був видатний педагог та музикант Г. Нейгауз. Концерти відбувалися як у Тимошівці, Єлисаветграді, так і в Києві, згодом – у Москві. Музиці Шимановського притаманні романтична піднесеність, тонкий ліризм, близькість настроям, схожим зі стилем Ф. Шопена і О. Скребіна, що імпонувало тодішній публіці.

Відомо, що Шимановський, вдячний за багаторічну популяризацію його музики широкій публіці і на знак глибокої пошани до артистичної

особистості її першого виконавця присвятив низку творів Г. Нейгаузу. Виконанню сонат, мазурок, прелюдій та варіацій Шимановського за кордоном сприяло творче співробітництво піаніста Г. Нейгауза та скрипаль-віртуоза П. Коханського. Саме останній зацікавив Шимановського ідеєю створення циклу скрипкових п'єс під назвою “Міфи”, де домінував би інструментальний стиль програмного характеру [8, 62]. З часом саме ці твори принесли композиторові широку європейську популярність.

Зосереджений на творчій та концертній діяльності [7], К. Шимановський відмовляється у 1915 р. від пропозиції ректора Київської консерваторії Рейнгольда Глієра зайняти посаду старшого викладача. Концертна активність Шимановського охоплювала різні міста України, але особливо у творчій біографії митця є роль Львова. Відомо, що 1906 р. вперше Кароль відвідав Львів та встановив контакти з музикантами і громадськими діячами. Крім того, у цьому місті мешкала його сестра – Станіслава, видатна співачка та педагог, автор музикознавчої праці “Як слід співати твори К. Шимановського”. Повертаючись із закордонних поїздок, Шимановський зупинявся у неї та збирав навколо себе широке коло мистецьких однодумців (польських виконавців: Г. Мельцера, І. Фрідмана, С. Далевича та ін.). Львівські адреси охоплюють музичні вечори, зокрема у львівської піаністки Хелени Отавової у 1912–1914 рр., де він проявив себе яскравим композитором і виконавцем. У 1912 р. у Львові виконувалася Друга симфонія та Друга фортепіанна соната за участі його друзів-музикантів – піаніста-віртуоза Артура Рубінштейна та польського скрипаль і диригента Грегожа Фітельберга. Зі Львовом пов'язана і така знаменна подія, як здобуття першої премії у конкурсі до 100-річчя від Дня народження Ф. Шопена (1910) за Першу фортепіанну сонату (с-moll). Нагорода була для композитора несподіваною радістю [9].

Революційні події 1917 р. та більшовицький режим не давали можливості творчій інтелігенції Єлисаветграда залишатися в Україні. Рятуючись від переслідувань, Шимановський емігрує до Польщі.

У роки еміграції Кароль Шимановський підтримує зв'язки з Україною та представниками музичної еліти. У популяризації творчості Шимановського у 1920-х рр. вагому роль відіграв ректор Львівської консерваторії Польського музичного товариства Адам Солтис [7]. Під його управлінням вперше прозвучали Перший концерт для скрипки з оркестром (1927)

та Третя симфонія (1928), з успіхом виконувалася Концертна увертюра, “Любовні пісні Газіфа”, кантата “Stabat Mater”.

У період творчої зрілості композитор працював над створенням мистецького стилю, який поєднав класичні та сучасні тенденції слов'янської музики, став надбанням професійної музики з опорою на кращі зразки фольклору. Важливою сторінкою творчої біографії К. Шимановського були його творчі контакти з А. Хибінським, відомим польським музикознавцем, засновником першої в Польщі кафедри при університеті Яна Казімежа у Львові, автором численних музикознавчих праць. Часто вони зустрічалися, музикували, обмінювалися думками про майбутні плани. Саме А. Хибінський звернув увагу на фольклор Підгалля, котрий він досліджував. Прислухаючись до порад відомого вченого, Шимановський у третій картині балету “Гарнасі” використовує інтонації підгаллянської пісні “Ой, сивая зозуленька”, яку обробляв і Микола Леонтович та лемківський наспів “Ани мі не вечер”. Подібно до того, як Глінка або Шопен з'єднали народну пісню з традиціями західноєвропейського мистецтва, так і Шимановський зумів, використовуючи досягнення сучасної європейської мови, по-своєму подати народний фольклор [4]. У 1926 р. композитор створює 20 мазурок для фортепіано, де широко використовує підгаллянський фольклор, його лади та ритми.

Кароль Шимановський представляє національне мистецтво, де польський характер взаємопроникає у слов'янську ментальність. У його творчості неоренесансного бачення відроджується хорова вокальність як основа професійної польської музики, що здійснює контакт між Західною та Східною Церквою та зближує католицизм з православ'ям, що є спільною рисою для слов'янського світу того історичного періоду [4].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Просвітницька діяльність та активна позиція представників слов'янської культури на початку ХХ ст. справила певний образно-жанровий і стилістичний вплив на становлення молодого покоління композиторів, серед яких був і Кароль Шимановський. Так, спілкування з видатним українським композитором М. Лисенком під час його роботи над дитячими операми, створення духовної музики та обробки українських народних пісень сформували у Шимановського відчуття “першовідкривача сучасності” національної польської культури і зближення їхньої культури з європейськими традиціями. Митець підкреслював, що його музика європейська, але це не суперечить

національній природі, а збагачує її. Це доводить її образну близькість та тяжіння до слов'янської культури [1]. Сам митець стверджував: “як художник я завжди був проти меж між національними мистецтвами. Мистецтво, якщо воно справжнє, завжди загальнолюдське...” [9].

В Україні знають і цінують мистецьку спадщину Кароля Шимановського. 1991 року у приміщенні Кіровоградського музичного училища був офіційно відкритий державний музей музичної культури імені К. Шимановського. Базою для створення музею стало приміщення. За нетривалий період творчі колекції – педагоги училища І. Горгоц, М. Таранець, а також музикознавець О. Левтонова спромоглися зібрати цікаві експонати. У теперішній час (друга половина 2000-х рр.) фонди музею складають близько 4 000 експонатів. З 1993 р. у Кіровограді (нині Кропивницький) постійно відбуваються Міжнародні фестивалі, проходять наукові конференції, присвячені його творчості, які збирають шанувальників та дослідників його музичних шедеврів.

Отже, становлення Шимановського як видатного польського композитора під час перебування в Україні (села Тимошівка, Орловка, місто Єлисаветград) стало підґрунтям формування його національного стилю, синтезуючи у собі кращі слов'янські традиції. Поляк за походженням, Кароль Шимановський увібрав у свою творчість і українську культуру та мистецтво, ставши яскравим представником слов'янської музики: “...народився я на Україні, там пройшло моє дитинство, я відчув її усією душею, кохав її клімат, її буйність і солодкість”, – згадував композитор у пореволюційному вигнанні у 1933 р. в Польщі [4, 19]. Польський класик ХХ ст. ніколи не забував Україну, захоплювався її природною красою та багатим мелосом, надихався солов'їними співами і народними звичаями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бэлза И. История польской музыкальной культуры Т. 2. *Государственное музыкальное издательство*. Москва, 1957. 298 с.
2. Вольнский Э. Кароль Шимановский: краткий очерк жизни и творчества : монография. Ленинград: Музыка, 1974. 88 с.
3. Голяховский С. Кароль Шимановский. Ярослав Ивашкевич. Встречи с Шимановским (фрагменты). Москва, 1982. 143 с.
4. Калениченко А. Кароль Шимановський і Україна. *Нові погляди, матеріали, перспективи : збірник наукової конференції “Шимановський і Україна”*. Кіровоград, 1998. С. 6–20.

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
ПЕДАГОГІВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ (кінець XX – початок XXI ст.)**

5. Лысенко О. Николай Лысенко. Воспоминания сына. Москва: Молодая гвардия, 1960. 126 с.
6. Шимановский К. Избранные статьи и письма. Ленинград, 1963 С. 26–30.
7. Шимановский К. Воспоминания, статьи, публикации. Москва, 1984. 296 с.
8. Iwaszkiewicz Jaroslaw. Spotkania z Szymanowskim. Krakow, 1975. S. 61–62.
9. Karol Szymanowski Z Listow. Krakow, 1958. S. 49–50.
10. Юзефович В. Наследник славных традицій. *Советская музыка*. 1978. № 3. С. 67–75.
- Meetings with Shimanovsky (fragments)]. Moscow, 143 p. [in Russian].
4. Kalenyuchenko, A. (1998). Karol Shymanovskiy i Ukraina. Novi pohliady, materialy, perspektyvy : zbirnyk naukovoi konferentsii [Karol Shymanovskiy i Ukraine. Look new, materials, prospects: collection of science conference “Shymanovskiy and Ukraine”]. Kirovohrad, pp. 6–20. [in Ukrainian].
5. Lysenko, O. (1960). Nikolay Lysenko. Vospominaniya syna [Nikolay Lysenko. Memories of a son]. Moscow, 126 p. [in Russian].
6. Shimanovskiy, K. (1963). Izbrannye stati i pisma [Selected articles and Letters]. Leningrad, pp.26–30. [in Russian].
7. Shimanovskiy, K. (1984). Vospominaniya, stati, publikatsii [Memories articles publications]. Moscow, 296 p. [in Russian].
8. Iwaszkiewicz, J. (1975). Spotkania z Szymanowskim [Karol Shymanovskiy. From letters]. Krakow, pp.61–62. [in Polish].
9. Karol Szymanowski (1958). Z Listow [Meetings with]. Krakow, pp. 49–50. [in Polish].
10. Yuzefovich, V. (1978). Naslednik slavnikh traditsiy [Heir to a glorious tradition]. Moscow, no. 3. pp. 67–75. [in Russian].

REFERENCES

1. Belza, I. (1957). Istoriya polskoy muzykalnoy kultury [History of Polish musical culture]. Vol. 2. *State Music Publishing House*. Moscow, 298 p. [in Russian].
2. Volynskiy, E. (1974). Karol Shimanovskiy: kratkiy ocherk zhizni i tvorchestva : monografiya [Karol Szymanowski: a short sketch of life and work: monograph]. Leningrad, 88 p. [in Ukrainian].
3. Golyakhovskiy, S. (1982). Karol Shimanovskiy. Yaroslav Ivashkevich. Vstrechi s Shimanovskim (fragmenty) [Karol Shimanovsky. Yaroslav Ivashkevich.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2020

УДК 373.015.31
DOI:

Галина Лемко, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ПЕДАГОГІВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ
(кінець XX – початок XXI ст.)**

У статті охарактеризовано один із аспектів наукової спадщини педагогів Західного регіону України кінця XX – початку XXI століття – національно-патріотичне виховання учнівської молоді. О.Вишневецький, П. Лосюк, М. Стельмахович, Б. Ступарик наголошували, що національно-патріотичне виховання школярів має передбачати визнання таких вартостей: усвідомлення мовної, національної і культурної єдності українців; формування громадянсько-патріота; готовність до активної праці з розбудови рідної держави, примноження надбань духовної культури; формування культури міжнаціональних взаємин та готовність стати на захист незалежності України.

Ключові слова: учнівська молодь; національно-патріотичне виховання; педагоги Західного регіону України.

Лит. 9.

Halyna Lemko, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the Social Pedagogy and Social Work Department
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION
OF STUDENT YOUTH IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF TEACHERS OF THE
WESTERN REGION OF UKRAINE (end of XX – beginning of XXI century)**

One of the aspects of scientific heritage of teachers of the Western region of Ukraine at the end of the XX – beginning of the XXI century was the issue of the national-patriotic education of student youth.

According to O. Vyshnevskiy, national education should embody and reflect the process of national and ethnic revival of the Ukrainian nation and other ethnic groups living in Ukraine. It should provide recognition of national values, which include: Ukrainian idea, patriotism, sense of national self-respect and dignity, respect for